

SKAPELSE

Skapelse är i Bibeln alltid något gott. När Gud skapar sker det i kärlek. Därför är alltid skapelsen vacker i de bibliska skapelseskildringarna. Gud är nöjd med sitt skaparverk och framför allt med resultatet.

Samtidigt finns det en dubbelhet i upplevelsen av naturen, liksom det finns en tvetydighet i relationen mellan människor. Tillvaron har både ljusa och mörka drag, både goda och onda sidor. Det beror enligt Bibeln på att den av Gud skapade goda världen har fått en skada. Det är människorna som är orsaken till denna skada.

1. All är på gott och ont

Vetskapen om att leva i kosmos kan fylla oss med känslor av både ensamhet och trygghet. Ensamhet för att jorden är ett litet klot i ett ofantligt universum och avståndet till månen ibland verkar kortare än vägen till medmänniskans hjärta. Trygghet för att allt är så fantastiskt ordnat, solen går upp, maten växer ur marken och nya människor blir till därför att det finns kärlek på jorden.

I sitt diktepos Aniara har Harry Martinsson skildrat människans hjälplöshet och ångest i universum. Aniara är ett luftskepp på väg genom universum som råkar ur kurs och kastas ut ur vårt solsystem. All navigation är utsiktslös och skeppet driver allt längre bort i rymden. Tillvaron för passagerarna blir en frusen tomhet, ett universum utan nåd. Är Gud död eller har Gud överhuvudtaget funnits? Till sist är i alla fall passagerarna döda, sakta förvandlas deras kvarlevor till stoft. Farkosten störtar vidare i sin ändlösa bana.

Är Martinssons berättelse genuin för hur många upplever tillvaron i det oerhörda kosmos vi kristna kallar Guds skapelse? En meningslös resa genom ett tomt och ödsligt universum?

Eller är det lika genuint att se människans livsresa som en spännande exposé av de möjligheter som finns för den som vill njuta av skapelsens alla äventyr och rikedomar? Är människan i skapelsen som ett barn som nyfiket och tillitsfullt tar emot det som ges?

Kanske är det i själva verket så att det mänskligt genuina är att känslorna av trygghet, tillit och hemhörighet blandas med dem av ensamhet, utsatthet och existensiell tomhet. Kan det rent av vara så att ambivalensen beror på att skapelsen själv framstår för oss som både vän och fiende? Moder Jord är vårt ursprung och förblir "livgivarskan" ur vars sköte vi får mat som ger energi och kraft att leva. Samtidigt är jorden våldtagen gång på gång och fortsätter att utsättas för övergrepp och våld. Jorden har blivit offer för människors girighet och utarmning och det har då hänt som beskrivs i syndafallsberättelsen i 1 Mos. Där säger Gud till Adam: "därför må marken vara förbannad för din skull. Med vedermöda skall du nära dig av den i alla dina livsdagar." (1 Mos 3:17)

Det finns skäl att behålla denna dubbla och realistiska inställning till naturen och kosmos, eftersom vi i naturen ser både godhet och ondska. Denna dubbelhet kommer till uttryck i det kristna skapelsetänkandet genom att skapelsen dels uppfattas som ett Guds verk och dels ses som skadad i syndafallet. Skadan har uppkommit som ett resultat av människors oförstånd och ondska. Genom att behålla detta dubbla perspektiv, så är vi också rustade för att både njuta över skapelsen goda och motiveras för kamp mot förstörelsen av detta goda.

2. Skapelsen är en gåva till oss från Gud

Utgångspunkten för oss kristna måste dock vara att skapelsen kommer ur Guds händer och ges till människan som en gåva. Det är ingen tillfällighet att skapelseberättelsen i 1 Mos börjar med Guds skapande. Gud övervinner mörkret och tomheten genom att framställa ljus och ett fäste för fötterna. Så skapar Gud också människor och natur, allt till behag för Gud, människor och djur. Först sedan Gud gjort allt detta kommer berättelsen om syndafallet. Den ordningen är grundläggande och viktig.

Först av allt behöver vi alltså berätta om och om igen att Gud inte bara har skapat världen. Gud fortsätter att skapa och det framskapade livet strömmar ur Guds händer in i våra mänskliga kroppar och i våra naturliga livsmiljöer. Skapelse möter oss i det naturliga livet och vi behöver ingen särskild andlig kunskap för att känna skapelsens vindar slå mot ansiktet.

I den tidiga kyrkan fanns en föreställning som var mycket utbredd i församlingarna och som kallades gnosticismen. Dess idé var att kristendomen gav oss en speciell kunskap (gnosis) som bara kunde vinnas genom en särskild uppenbarelse. Denna speciella kunskap kommer man inte åt genom det vi normalt upplever i vardagen. Det vi gläder oss över, sörjer för eller längtar efter i livet har inte med Gud att göra, sade gnostikerna. Istället menade de att man bara kan finna Gud bortom det brusande livet.

Man skulle kunna säga att gnosticismen passar in i den kaotiska livskänsla som beskrivs i Aniara och den gav sådana livserfarenheter en teoretisk legitimering. Gnostikerna hade inte något positivt att säga om kroppens och naturens betydelse. De gick faktiskt så långt att de förnekade att Gud överhuvudtaget var intresserad av kroppslighet och skapelseliv.

Kyrkofadern Irenaeus på 100-talet var gnosticisomens store bekämpare. Han smulade sönder gnostikernas argument på ett genialt och mycket enkelt sätt, nämligen genom att återvända till skapelseberättelserna och återupprätta skapelsetron. Den svenske teologen Gustaf Wingren skriver att Irenaeus "sade entydigt ja till kroppen och endast ja. Han lämnade inte en liten nisch till en antikroppslig hållning". Därmed sade Irenaeus också ja till den mänskliga naturen och naturen utanför människan.

Irenaeus menade, att frälsningen och den frihet Kristus skänker människor blir obegriplig utan bakgrunden i skapelsetron. Adam, den av Gud skapade människan, är av Skaparen bestämd till frihet och han får denna frihet genom Jesus Kristus. Adam återfår i Kristus sitt sanna väsen, det han är skapad till: att vara människa, fri människa.

När denna tanke hos Ireneus aktualiseras i vår tid så präglad av individualism, behöver man tillägga att människans frihet inte kan förverkligas utan det ömsesidiga samspelet med andra människor. Medmänsklighet är en form av frihet bort från fixeringen vid det egna jaget. Den bidrar till att perspektiven vidgas och till att göra oss större både som enskilda individer och som människor i samverkan och socialt samspel med andra.

När skapelsetron återupprättas betyder det också ett bejakande av det kroppsliga och av naturen som ett utlopp av Guds ständigt skapande aktivitet. Det är inte en synd att vara mänsklig. Skapelsetron ger oss stöd i accepterandet av att vi är varelser med kroppar som har behov av mat, dryck, ömhet och gemenskap med andra. Allt detta hör samman med det liv som ständigt flödar ur Guds händer. Gud har inte ställt sig vid sidan om livet eller utanför det. Gud är mitt i det brusande livet och skapar oförtrutet vidare. I naturen får vi del av detta skapande i överflöd. "Allt tillhör er" skriver Paulus "hela världen, liv och död, nutid och framtid, allt är ert. Men ni tillhör Kristus, och Kristus tillhör Gud." (1 Kor 3:22)

3. Skapelsen är lovsång

I skarp kontrast till gnostikernas syn på världen och människan står de beskrivningar av skapelsen som vi finner i många texter i både Gamla och Nya testamentet. Det vanliga är att skildringar av Guds skapelse har karaktären av lovsång. Så brukar man t ex karaktärisera skapelseberättelsen i 1 Mos 1. Här berättas om hur världen växer fram ur tomheten och mörkret. Gång på gång konstateras som en kommentar till det som sker: "Gud såg att det var gott".

I samma tonläge och anda skildras Guds skapelse i flera psalmer i Psaltaren. Ordet "skapa" används inte så ofta och inte ens "skapare", men när världen och universum beskrivs så ligger betoningen på Guds, dvs Skaparens, härlighet. Exempel på detta finns i flera psalmer i Psaltaren, t ex i Ps 8, 19, 24, 33, 90, 95 och inte minst 104.

Också i Jesu förkunnelse och undervisning uttrycks en glädje över och förtröstan inför skapelsen: "Se på himlens fåglar, de sår inte, skördar inte och samlar inte i lador, men er himmelske fader föder dem." (Matt 6:26) Ett exempel på hur Jesus ser på skapelsen har vi i berättelsen om när Jesus rider in i Jerusalem och hyllas som en kung. Fariséerna tycker att människornas hyllning går alldeles för långt och uppmanar Jesus att få tyst på lärjungarna. På det svarar Jesus: "Jag säger er att om de tiger, kommer stenarna att ropa." (Luk 19:40)

I dessa ord uttrycker Jesus en skapelseuppfattning som är i linje med texter i gamla testamentet, där lovsången framspringer direkt ur naturen. Så t ex i Ps 103 som handlar om Guds kärlek och avslutas med orden "Lova Herren, ni alla hans verk". Eller i Ps 148:3: "Prisa honom, sol och måne, prisa honom, alla strålande stjärnor."

Dessutom syftar Jesu ord framåt mot den nya skapelsen. Jesus ger oss hopp om "en ny himmel och en ny jord" (2 Petr 3:13). Detta löfte genomsyrar också det som händer vid den sista måltiden. Istället för att bara ta brödet och vinet och skicka det vidare, lyfter han upp dem, tackar Gud för gåvorna och ger de en ny innebörd – som hans egen kropp och blod.

Det som sker här sker även i dopet, att vattnet, brödet och vinet transfigureras och får en slags renhet så att de blir en del av det som skall komma med den nya himlen och den nya jorden. Det finns en tradition att se det Jesus gör med brödet och vinet som ett helgande av hela skapelsen. Varje gång vi firar den heliga måltiden, så sker det i eucharisti (tacksägelse) för att Gud ger frikostigt och av nåd ger oss av sina gåvor och att dessa nu kommer till användning för att vi skall få del av frälsningen i Jesus Kristus.

4. Skapelsen är både en gåva till oss och vårt ansvar

Men nu är denna Guds skapelse inte en idyll. Edens lustgård är sedan länge förlorad. Guds goda skapelse, den älskande och gode Gudens skapelse är hotad och förstörd.

Det kan vi inte bara passivt konstatera. Om skapelsen är den gode Gudens gåva till oss, så måste vi göra vad vi kan för "att rädda den". Vi kan här än en gång lära oss från kyrkofäderna att inte bara vara praktiska på ytan, utan tränga bakom lidandets fruktansvärda fasad och se hur avgrunder vi egentligen inte vill se öppnas också i vårt eget inre. Vi är aldrig utan skuld och när skapelsen lider är vi delaktiga både som förövare och offer.

Den kristna inställningen till det ofta missbrukade begreppet synd är att vi alla är syndare. Den skada som åsamkats skapelsen bär också människor inom sig. Den förändring vi behöver kan inte förverkligas på ytan, utan i djupet av oss själva. För att handla annorlunda behöver vi förändras i grunden. Det är en fråga om *vad eller vem vi är framför vad vi skall göra*. Kyrkofäderna talade om att människan har missat sin bestämmelse, sitt ändamål och kallade detta för *atochia*. Människan har blivit sig själv nog och är i behov av omvändelse, att ändra riktning på sitt liv.

Det betyder naturligtvis inte att handlingar är betydelselösa för den kristna moral som följer av en sådan här grundsyn. Men det betyder att goda handlingar inte skall framkallas med tvång utan hänsyn till vilja eller empatisk förmåga, sådant som hör till det inre i oss och som inte syns på ytan.

Vad det innebär är att omvändelse är viktigare än bättring. Men en omvändelse är förändring och förhoppningsvis även förbättring. Först av allt är omvändelse att bli vänd till Gud i tillit och förtröstan. Det ansvar vi har som kristna människor måste bygga på tron att vi är mottagare av liv. Vi människor kan vara goda eller onda, aktivister eller lata, ha ledaregenskaper eller vara tjänare av andra, men vi kan inte komma ifrån det faktum att våra liv skapats av Gud och inte av oss själva.

Den gåva vi fått, livet, är Guds skapelse och det är gott. Bibeln kallar detta liv gott och beskriver det i former av lovsång. Vi har rätt att dela den glädjen. Utifrån tron att det är Gud som handlar i skapelsen kan vi också se framåt med hopp och tillförsikt. Vi är i inte utkastade i tomheten, utan ett med alla de under och mirakler som det myllrar av i skapelsen. Därför skall vi och vågar vi ta på oss det ansvar som Gud kallar oss till, att värna, vörda och vårda skapelsen.